

Список библиографических ссылок

1. Мантикова А. В., Чупров Л. Ф. К вопросу о проведении судебно-психологической экспертизы в современных условиях. Наука. Мысль. 2016. № 5, ч. 1. С. 88–92.
2. Нуцкова Е. В. Сопровождение психологом несовершеннолетних – жертв сексуального насилия // PsyJournals.ru: портал психол. изд. URL: <http://psyjournals.ru/files/55254/Нуцкова.pdf> (дата обращения: 02.03.2017).
3. Проект федерального закона «О внесении изменений в Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации»: утв. распоряжением Правительства от 15 окт. 2012 г. № 1916-р. URL: <http://government.ru/activities/selection/301/26434/> (дата обращения: 02.03.2017).
4. Сахнова Т. В. Зачем суду психолог? (О психологической экспертизе в гражданском процессе): пособие для слушателей народных университетов. М.: Знание, 1990. 96 с.
5. Чупров Л. Ф. Работа психолога как судебно-психологического эксперта. *NovaInfo.Ru*. 2011. № 3. С. 163–172.
6. Чупров Л. Ф. О некоторых формальных (процедурных) аспектах судебно-психологической экспертизы. *Вестник по педагогике и психологии Южной Сибири*. 2016. № 2. С. 168–174.

Одержано 27.02.2017

Описано основні етапи психологічного супроводу неповнолітніх учасників цивільно-правового і кримінального судочинства. Розкрито специфіку кожного з етапів. Зроблено акцент на профілактику дидактогенних порушень, можливих в ході судово-слідчих дій при формальному підході фахівців до психологічного супроводу неповнолітніх громадян в ситуації слідства і на етапах цивільного і кримінального судочинства.

Ключові слова: неповнолітній, дізнання, слідство, психологічний супровід, профілактика дидактогенний.

УДК 159.9:[351.741:343.102]

Ганна Вікторівна ЧУХРАЄВА,

кандидат медичних наук, начальник Центру психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору Територіального медичного об'єднання МВС України по Харківській області

УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО І ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ДО ЛАВ ПОЛІЦІЇ

Розглянуто основні принципи та підходи, котрі повинні бути враховані в питанні удосконалення та впровадження практичних заходів при проведенні професійного психофізіологічного та психологічного відбору до підрозділів Національної поліції України.

Ключові слова: психофізіологічний відбір, психологічний відбір, Національна поліція України.

Зміна суспільно-історичних умов ставить кожне нове покоління перед необхідністю по-новому вирішувати проблеми, які виникають. При цьому проблема професійної придатності людини розглядається різними авторами з різних позицій. Деякі автори об'єднують різні підходи до розвитку профпридатності людини до діяльності, причому розглядається здібність з позиції функціональних систем. Розвиток здібностей – це процес системогенеза розвитку функцій. Тут здатність виступає однією із властивостей функціональної системи, яка реалізує певні психічні функції [5].

Різні автори в науковій літературі найбільш часто використовують такі визначення здатностей, як інтелектуальні, спеціальні, загальні, професійні, творчі, психічні, технічні, фізичні, музичні, операторські, навчальні, літературні й інші [2].

Таким чином найбільш загальним підходом до розгляду питання професійної придатності й успішної діяльності є позиція взаємозумовленості й взаємозв'язок вроджених і придбаних психологічних якостей, тобто ефективність професійної діяльності залежить як від генетично обумовлених властивостей і якостей особистості, так і від рівня професійно

важливих психологічних якостей, умінь, знань, навичок, придбаних у процесі діяльності. Таким чином, можна припустити, що будь-яка діяльність сприяє розвитку конкретних індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей індивіда, які мають цінність для особистісного розвитку, збільшують свободу вибору й збагачують особистість. Діяльність, яка є процесом динамічним, стимулює розвиток людини і його здібностей, але в той же час повинні бути вихідні індивідуально-психологічні властивості і якості, які сприяють розвитку певних психологічних здатностей.

Діяльнісний підхід, а також особливості, на які вказує І. Н. Назимов, збігаються з характеристикою умовності прогнозу професійної успішності, яку ми повинні мати на увазі при експертизі професійної придатності, як виділеної Х. Бечтолдом.

Система професійного психологічного відбору повинна вирішувати завдання оцінки рівня розвитку як загальних, так і спеціальних здібностей залежно від виду службової діяльності й групи призначення. Це положення дозволяє нам виділити таку властивість професійного психологічного відбору як диференційованість до методичних підходів його організації. Тобто обсяг методик, що входять до процедури проведення професійного психологічного відбору, може суттєво відрізнятися залежно від цілей і завдань відбору або від виду діяльності. Ця характеристика нерідко збігається з такою формою професійного відбору як диференційний професійний добір, при якому профконсультування здійснюється, наприклад, по закінченню освітньої установи, стосовно декількох, чітко обмежених професій, спеціальностей або посад [1].

Побудова системи професійного психологічного відбору в рамках визначення професійної придатності, що супроводжується оцінкою й виявленням професійно важливих психологічних якостей і параметрів людського організму, не дозволяє повною мірою прогнозувати успішність діяльності людини в тій або іншій професії на весь період функціонування. Ці дані підтверджує І. Н. Назимов: «профвідбір не претендує на точний і остаточний розв'язок питання про придатність людини до тієї або іншої професії – при інших різних умовах він усього лише знижує ймовірність помилок у професійному самовизначенні» [3]. Це пояснюється не тільки недосконалістю й недостатньою обґрунтованістю застосовуваних методик, скільки тим, що кожна людина розташовує більшим або меншим ресурсним розвитком і адаптаційним потенціалом, так само як і можливостями компенсувати фізіологічну «слабкість» одних функцій – «силою» інших (одні люди добре засвоюють матеріал за рахунок інтелекту, інші – за рахунок відмінної механічної пам'яті).

Професійна придатність за станом здоров'я визначається ще на етапах приймання кандидатів на службу й прийомі в навчальні заклади системи МВС України. Центрами психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору при проведенні психіатричної військово-лікарської експертизи визначається професійна придатність кандидатів до вступу в підрозділи поліції [4]. Так, в 2015 при прийомі до лав Національної поліції України Центром психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору ДУ «ТМО МВС України по Харківській області» було визнано непридатними в зв'язку з виявленням психічної патології 6,2 % осіб. Крім того, при проведенні психологічного обстеження у 4,5 % була виявлена акцентуація характеру особистості різного типу, в основному гіпертичного або змішаного.

Висновки. Аналіз останніх даних за даною проблемою вказує на необхідність визначення такої важливої властивості в необхідності професійного психологічного відбору, як диференційованість до методичних підходів його організації.

Перспективи подальшого розвитку даної проблеми залежать від удосконалення психодіагностичного обстеження, необхідності розвитку новітніх методів психологічного обстеження з обов'язковими урахуваннями зарубіжного досвіду розвинутих країн.

Список бібліографічних посилань

1. Платонов К. К. Необхідні уточнення (про методичні проблеми професійного відбору в професійній орієнтації). *Соціалістичний труд*. 1970. № 10. С. 94–100.
2. Решетников М. М. Професійний відбір в системі освіти, промисловості і армії США. *Психологічний журнал*. 1937. Т. 8, № 3. С. 145–153.

3. Назимов И. Н. Индивидуальные различия. М.: Аспект-Пресс, 2000. С. 102–103.
4. Тестові батареї США (психологічні тести). М., 1974. 260 с.
5. Толочек В. А. Стили професійної діяльності. М.: Смысл, 2000. 199 с.

Одержано 02.03.2017

Рассмотрены основные принципы и подходы, которые должны быть учтены в вопросе усовершенствования и внедрения практических мероприятий при проведении профессионального психофизиологического и психологического отбора в подразделения Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: психофизиологический отбор, психологический отбор, Национальная полиция Украины.

УДК 159.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, перший проректор

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ПСИХІЧНА СТІЙКІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК ОСНОВА ГОТОВНОСТІ ДО СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Розглянуто питання психічної стійкості працівника поліції, яка забезпечує йому можливість протистояти життєвим труднощам, несприятливому тиску обставин, зберігати здоров'я та працездатність в екстремальних ситуаціях. Психічну стійкість визначено як основу готовності до службової діяльності у складних ситуаціях, яка формується в процесі професійної підготовки поліцейського.

Ключові слова: психічна стійкість, екстремальні умови службової діяльності, стресостійкість, психічна готовність.

Діяльність працівників поліції характеризується виникненням екстремальних ситуацій, які мають значний вплив на психіку людей та їх діяльність. Останнім часом спостерігається тенденція підвищення екстремальності діяльності поліції, що пов'язано із затриманням злочинців і лихих водіїв, звільненням заручників, застосуванням зброї, забезпеченням правопорядку в період масових заходів, виконання службових завдань [1, с. 246–255]. Екстремальними (від лат. *extremum* – граничний, крайній) називають ситуації, які викликають у людини великі труднощі, вимагають повного, граничного напруження сил і можливостей, щоб упоратися з ними і вирішити службові завдання.

Результати досліджень психологів показують, що такі фактори, як ненормований робочий день, постійний контакт з асоціальними елементами, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил під час припинення злочинів, знижують функціональні резерви організму до їх повного виснаження [2, с. 487–583]. Це зумовлює високі вимоги до психічної сфери особистості працівників поліції, їх стресостійкості та психічної готовності до діяльності в екстремальних умовах. Отже, тривала дія стресогених факторів, наявність постійної загрози життю, висока ймовірність травмування, поранення або загибелі висувають високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовленості, а й до психологічних якостей особистості, що обумовлює психічну готовність до діяльності в екстремальних умовах.

Дослідження, що проводяться вченими-психологами, дають можливість виділити одну з істотних психологічних якостей – стійкість особистості працівника поліції до впливу екстремальних ситуацій службової діяльності [1–3].

У психологічній літературі поняття «стійкість» має кілька тлумачень. Можна зустріти такі термінологічні сполуки: стійкість особистості, стійкість поведінки, стійкість (професійної) діяльності, стійкість до навантажень, емоційна стійкість, волева стійкість,